

Forstanderskaberne i Grønland

Af Grete Rendal, chefarkivar, Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, Nuuk.

Juli 2015

Indtil indførelsen af forstanderskaberne i midten af 1800-tallet var der ingen lovgivning omkring den indfødte grønlandske befolkning.

Gennem årtusinder havde den grønlandske befolkning udviklet en samfundsorden og social organisation der gjorde det muligt at overleve i de ekstreme arktiske forhold i balance med naturen. Kolonisationen af Grønland i 1721 betød at missionærer og handelsfolk med deres krav og forventninger, påvirkede den traditionelle grønlandske levevis hvor hvert individ havde sine nøje definerede pligter og rettigheder for at sikre deres overlevelse. Der var regler for ægteskab, for ejendomsret, for forældreløse børn, for enker og for gamle.

Da befolkningen blev kristne, forsvandt også den gamle samfundsorden og de regler der hidtil havde sikret overlevelsen. Handelen kunne i højere grad acceptere den oprindelige levevis, da den sikrede fangsten og deres formål med at være i Grønland var at tjene penge. Nu indhandlede en del af fangsten, og man kunne købe europæiske varer som klæder, redskaber, kaffe og tobak. Hvor man før fordelte fangsten efter bestemte sædvaner, fik ejendomsretten nu en anden betydning hvor de købte ting ikke indgik i fordelingsprincipperne.

Op gennem 1800-tallet blev den sociale nød stadig mere udbredt. Sundhedsskadelige huse, sygdom, dårlige klæder m.m. og det måtte erkendes at missionen og handelens virke havde nedbrudt de oprindelige samfundsnormer uden at sætte nye i stedet.

Der var ingen lovgivning for grønlænderne. For de ansatte i KGH (Kongelige Grønlandske Handel) blev der udstedt en instruks i 1782. I forhold til den grønlandske befolkning blev det pålagt handelens folk at hjælpe med nødproviant i tilfælde af misfangst. De danske myndigheder mente at grønlænderne selv kunne styre deres anliggender efter gammel skik.

Som reaktion på grønlændernes stadig dårligere forhold og påvirket af de liberale strømninger i Danmark oprettedes i 1860'erne forstanderskaberne på initiativ af fire fremsynede mænd i Godthåb (Nuuk). Grønland var opdelt i to inspektorater, hver ledet af en inspektør, og det var inspektøren for Sydgrønland H.J. Rink, seminarielæreren Samuel Kleinschmidt, seminarieforsstander Carl Janssen og lægen Lindorf der i 1856 indsendte et forslag om: *Underdanigst Forslag til Indenrigsministeriet om Oprettelse af et slags Forstanderskaber ved Colonierne i Grønland til Bestyrelse af de Indfødtes Fælleds Anliggender og navnlig deres Understøttelse med Materialer til Husenes Forbedringer, med Redskaber til Fangst, med Fødemidler under Sygdom og Trangtid o.s.v.* Alle fire havde et grundigt kendskab til forholdene i Grønland og var stærkt engagerede i spørgsmålet om en forbedring af den grønlandske befolknings levevilkår som de mente kunne opnås ved etablering af forstanderskaberne. I 1857/58 indførtes forstanderskaberne forsøgsvis i Sydgrønland og i Nordgrønland i 1863.

Forstanderskabet i Godthåb området. Bagerst i midten med papir under armen Niels Lynge, forrest i midten John Møller. (Foto: Grønlands Nationalmuseum og Arkiv).

I hvert kolonidistrikt oprettedes et forstanderskab hvor kolonibestyreren, præsten, assistenterne og overkateketen var faste medlemmer og fra hvert af udstederne valgtes en fanger der var eller havde været en dygtig kajakfanger. Forstanderskabernes vigtigste opgaver var hjælp ved trang, hjælp til husbygning og til fangstredskaber. Desuden havde forstanderskabet retsmyndighed i en vis udstrækning. I 1872 indførtes repartitionen som forstanderskabet forvaltede. Repartitionen er den sum der bliver tilovers efter at alle årets øvrige udgifter er afholdt. Dette beløb skulle deles mellem de indfødte sælfangere som ikke i årets løb havde modtaget fattighjælp og som ikke var ansat i handelens tjeneste. Fangerne inddeles i tre klasser efter duelighed og blev også belønnet hvis de var konebådsejere, slædeejere og havde penge i sparekassen. De dygtigste fangere skulle belønnes, så de kunne købe bedre erhvervsredskaber, forbedre deres huse og være eksempler til efterfølgelse.

Ved at vælge fangere fra hvert udsted, fik man mulighed for at danne sig et samlet overblik over hele befolkningens tilstand i distriktet, yde den hjælp man skønnede der var behov for og straffe de folk der begik ulovligheder. Vilkaarligheden i uddeling af hjælp er væk, og man havde mulighed for at forebygge nød, ved at hjælpe med erhvervelse af fangstredskaber og afsætte midler til forudsigelig trang, fx hvis der havde raset en epidemisk sygdom.

Som eksempel herpå kan nævnes at forstanderskabet ved kolonien Christianshåb i 1868 nedsatte en komite som skulle undersøge forholdene ved udstedet Ekamiut, der havde været særlig hårdt ramt af en epidemi der havde hærgnet i det nordlige egne. Flere af de bedre forsørgere var døde. Ved det efterfølgende forstanderskabsmøde har komiteen været i Ekamiut, og de har anvist et beløb af 70 Rigsdaler til at hjælpe de familier der var sat mest tilbage.

Søren Siuluk, som er eneste erhverver i sit hus og tilmed svagelig, har modtaget tre enker med deres børn i sit hus. Han tildeles 10 Rigsdaler, fire hunde og enkerne i hans hus fik 12 Rigsdaler til senge og gangklæder.

Fanger Anders Munk forsørger foruden sine egne børn også to enker med deres børn. Han modtager 16 Rigsdaler til hjælp til sig selv og til senge og gangklæder til enkerne, endvidere forsynes han med tre hunde.

Fangeren Niels Thomas Nielsen har taget tre forældreløse børn til sig og har sørget smukt for dem, modtager en dusør af 8 Rigsdaler.

Fangeren Jonas Thorning har taget den forældreløse pige Gjertrud Jensen, der er meget sygelig til sig, og udbetales en dusør af 5 Rigsdaler.

Enken Juliane har taget ovennævnte piges søster Sidse Marianne Jensen i sit hus og erholder en dusør af 3 Rigsdaler.

De tre medlemmer af komiteen udtaler at de har anvendt de betroede midler efter bedste skøn, men vil ikke skjule at hjælpen kun kan betragtes som foreløbig, idet de fangere som har påtaget sig at sørge for de omtalte enker og børn, ikke vil kunne bære den byrde de har påtaget sig, uden at forstanderskabet fremtidigt kommer dem til hjælp. Derfor foreslås (og vedtages) det at der tilstås enkerne og børnene en fast årlig understøttelse som skal vare til drengebørnene fylder 18 år. Herefter bør man håbe på at drengene vil kunne forsørge sig selv, deres mødre og søstre.

Ovenstående er et eksempel på hvorledes forstanderskabet på bedste vis undersøger og vurderer hvorledes de bedst kan bistå og forebygge fremtidig trang til indbyggerne i et udsted hvor en katastrofe har ramt og efterladt enker og børn uden forsørgere. Før indførelsen af forstanderskabet var der ingen lovgivning for hjælp i sådanne situationer, kun mulighed for at afhjælpe den værste nød, og hvis et udsted havde ligget afsides fra kolonibyen, ville man muligvis ikke havde været opmærksom på trangen.

Forstanderskabsinstitutionen eksisterede indtil 1910, hvor den blev afløst af kommunerådene. Kritiske røster hævder at forstanderskabet i de seneste år af sin eksistens stivnede i sin form, men hvorom alting er så betød forstanderskabet at grønlænderne fik indflydelse på deres egen tilværelse. En indflydelse som gennem forskellige styreformere er endt med at der i dag er selvstyre i Grønland.